



Datum: 17-07-2004

Pagina: 018\_2

Rubriek:

Auteur: HULST, A.

*Oekraïens charmeoffensief*

## **Kwartetten met de Koenigs-collectie**

*Door Auke Hulst*

***Mooi, dat het Oekraïense deel van de Koenigs-collectie weer in Nederland is, dankzij interventie van Balkenende. Maar voor wat hoort wat. Wat krijgt de Oekraïense president Koetsjma ervoor terug?***

Uiteindelijk lukte het Jan Peter Balkenende in één onderonsje wat diplomaten in jaren niet voor elkaar kregen: de teruggave van het Oekraïense deel van de Koenigs-collectie. Een streng woord tot president Leonid Koetsjma culmineerde afgelopen week in de opening van een tentoonstelling in Museum Boijmans Van Beuningen, waar de 139 tekeningen en drie prenten in originele passe-partouts te zien zijn. Een feestelijke gebeurtenis, waarbij Koetsjma – verdacht van politieke moord, stembusfraude en corruptie – aanwezig was. Vrolijk onderhield de despoot zich met onze premier, kroonprins Willem-Alexander en prinses Máxima.

De vraag over de morele kant van Koetsjma's bezoek, ook in het kader van een EU-Oekraïne-top, werd wel door de pers gesteld, maar Balkenende ontweek die kundig. En wat hebben de Oekraïners eigenlijk aan de deal overgehouden? In het internationale verkeer worden kunstschaten niet uit goedertierenheid afgestaan. Zeker niet omdat de Oekraïners, net als de Russen, de Nederlandse Koenigs-claim niet terecht vinden. Het ontbrekende deel van de collectie was in de Tweede Wereldoorlog immers niet door de Duitse bezetter geroofd, maar van de havenmagnaat Van Beuningen gekocht. Dat Van Beuningen ze aan de vooravond van de oorlog verzamelaar Franz Koenigs had ontfutseld – onder druk van diens liquiderende joodse bank Lisser en Rosenkranz – doet voor de Oekraïners minder ter zake.

Oekraïense bureaucraten hadden een andere ruil in gedachten dan de president die tot teruggave besloot. Henry Kol, cultureel attaché in Kiev, volgde de onderhandelingen vanaf het moment dat midden jaren negentig duidelijk werd dat er in de voormalige sovjetrepubliek iets te vinden was. Kol: 'We hebben meteen duidelijk gemaakt dat wij de werken terug wilden. Op keurige bureaucratische wijze is er toen een commissie ingesteld, die vervolgens maar één keer bij elkaar is gekomen. Een nota van de Nederlandse ambassade om die commissie te reanimeren belandde in een la. Vervolgens ben ik er zelf anderhalf jaar geleden weer voorzichtig over begonnen.'

De Oekraïners wilden wel praten, maar alleen in het kader van een geheel eigen claim. Kol: 'Er was eind negentiende eeuw een Poolse prins die een deel van zijn collectie in bruikleen had gegeven bij een instituut, dat gelegen was in een plaatsje dat steeds van nationaliteit veranderde. Amerikaanse troepen hebben die collectie in beslag genomen. Erfgenamen hebben vervolgens een claim ingediend, die werd gehonoreerd door de rechter, waarna ze de collectie bij Sotheby's verkochten. Onder meer aan vijftien musea, waaronder Boijmans Van Beuningen, dat twee Dürers bemachtigde. Zowel de Polen als de Oekraïners claimen die Dürers nu.'

De Nederlandse overheid stelt dat er geen verbinding kan worden gelegd met de Koenigs-collectie. De Dürers zijn een zaak van de musea. De Oekraïners is dat niet duidelijk te maken, zegt Kol. 'Keer op keer leg je het ze uit, maar ze leggen het verband tóch.'

In september 2003 sprak Balkenende Koetsjma in de marge van de Algemene Vergadering van de VN. 'Toen is de zaak gaan rollen. Koetsjma zei eigenlijk: u bent van harte welkom om het zootje te komen halen. In december zijn we gaan kijken. We hadden tussen de veertien en veertig stukken verwacht, maar het waren er 142. In de originele Koenigs-dozen, perfect geconserveerd.' Toch, vlak voor de tentoonstelling leek er weer een kink in de kabel te komen. 'Wéér kwam de Dürer-aap uit de mouw. Een laatste wanhoopspoging. Maar Nederland heeft absoluut geen nieuwe toezeggingen gedaan.'

Wat krijgen de Oekraïners wel? De Nederlandse Museumvereniging zal helpen op het vlak van technische assistentie en museaal beleid, weet Jan Lucas van Hoorn, directeur van de Directie Zuidoost- en Oost-Europa van het ministerie van Buitenlandse Zaken. 'Daarbij zullen wij assisteren bij het terugvinden van hún kunstschat. De Oekraïne is in de Tweede Wereldoorlog leeggeplunderd. Twee derde van de collectie van het museum van Charkov is zoek. Wij kunnen helpen verdwenen erfgoed in kaart te brengen en te digitaliseren.' Officieel is er echter geen sprake van een Koenigs-gerelateerde ruil, maar valt de meeste hulp onder de paraplu van Buitenlandse Zaken: de Matra-projecten (Maatschappelijke Transformatie Oost-Europa).

Van dergelijke hulp zal Koetsjma niet warm of koud worden. De teruggave is door de president bevolen, en zijn motivatie lijkt vooral het paaien van het Westen. 'Dat is althans de indruk die het op mij maakt,' zegt Marc Jansen, universitair docent aan de Oost Europa-vakgroep van de UvA.

Koetsjma wil graag dat Oekraïne op termijn lid wordt van de EU en de Navo, maar diezelfde organisaties tikten hem al meerdere malen op de vingers voor inbreuken op de persvrijheid en de mensenrechten. Koetsjma is waarschijnlijk betrokken bij de moord op de onderzoeksjournalist Georgy Gongadze. Een kroongetuige tegen Koetsjma is inmiddels onder verdachte omstandigheden in de cel omgekomen. Daarnaast wordt Koetsjma in verband gebracht met grootschalige corruptie en verkiezingsfraude. In oktober, bij de komende presidentsverkiezingen, kan hij niet herkozen worden. Zijn twee termijnen zitten erop, al heeft Koetsjma trucs overwogen om grondwettelijke beperkingen te omzeilen.

Jansen wijst ook op Koetsjma's internationale problemen. 'Hij werd er door de Amerikanen van verdacht de levering van radarsystemen aan Irak te hebben gedoogd. Voorheen kreeg Oekraïne een voorkeursbehandeling van de Verenigde Staten, die in een onafhankelijk Oekraïne een waarborg zagen tegen herstel van de Sovjet-Unie. Die voorkeursbehandeling is het land door alle affaires kwijtgeraakt. Zelfs de aanzienlijke subsidies voor de overheid hebben de Verenigde Staten stopgezet. Koetsjma zit ingeklemd tussen het Westen en Rusland, waar hij per definitie afhankelijk van is. Als tegenwicht heeft Koetsjma een EU-gezind beleid geformuleerd. Hij heeft tijdens zijn top met Balkenende weliswaar weinig gedaan gekregen, maar het is al heel wat dat hij met die Koenigs-collectie goede sier heeft kunnen maken. Hij wordt niet meer behandeld als paria, zoals na het Navo-overleg in Praag in 2002. Daar waren ook staatshoofden van niet-leden uitgenodigd, onder wie Poetin. Koetsjma was niet welkom, maar kwam toch. Dat werd een gênante vertoning.'

Het cadeau doen van de Koenigs-collectie ziet Jansen als deel van Koetsjma's charme-offensief. 'Het valt in een patroon van paaien. Hij heeft de laatste tijd meermalen geroepen dat hij zich oriënteren wil op de EU en de Navo. En hij heeft een fikse troepenmacht geleverd voor de peacekeeping in Irak.' In ruil voor een paar dozen met tekeningen werkt onze premier dus mee aan het oppoetsen van Koetsjma's blazoens.

Ondanks Koetsjma onderhoudt Nederland 'uitstekende relaties' met Oekraïne, zo blijkt. Van Hoorn: 'We behartigen bijvoorbeeld hun belangen bij de Wereldbank en het IMF. Het is belangrijk dat je het land niet isoleert, maar het helpt opstomen in de vaart der volkeren. We zijn natuurlijk wel een kritische partner. Tijdens de recente top is er uitvoerig gesproken over de persvrijheid en de komende verkiezingen. Verkiezingen waarvoor we veel waarnemers

zullen leveren.'

Een gebaar waarop Koetsjma vermoedelijk níét zit te wachten. ?



Info

De Oekraïense president Koetsjma hand in hand met Romano Prodi en Jan Peter Balkenende

Credits

dirk hol/wfa

Copyright © 2004 Weekbladpers Tijdschriften (Ja)